

Valstybinio audito ataskaitos santrauka

DVARŲ NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO IŠSAUGOJIMO UŽTIKRINIMAS

2014 m. balandžio 30 d. Nr. VA-P-50-2-4

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

SANTRUMPOS IR SĄVOKOS

Ataskaitoje vartojamos sąvokos:

Kultūros paveldo objektai – pavieniai ar į kompleksą įeinantys objektai, registruoti kaip nekilnojamosios kultūros vertybės, t. y. žemės sklypuose, sklypų dalyse, vandens, miško plotuose ar jų dalyse esantys statiniai ar kiti nekilnojamieji daiktai, kurie turi vertingųjų savybių ir kartu su jais priskirta teritorija yra atskiri daiktinės teisės objektai ar gali jais būti.

Dvarų nekilnojamas kultūros paveldas – dvarų paveldo dalis – kultūrinės vertės ir visuomeninės reikšmės mus pasiekęs dvaro fizinis, funkcinės teritorinės struktūros dalių vientisas junginys ir/ar atskiros jo dalys, fragmentai ir/ar elementai. Jis yra pagrindinis bendro Lietuvos dvarų paveldo dėmuo.

Valdytojas – kultūros paveldo objekto ir kitų nekilnojamųjų daiktų, esančių pavienio ar kompleksinio objekto teritorijoje arba vietovėje, savininkas ar kitoks valdymo teisių turėtojas (panaudos gavėjas, nuomininkas ir kt.).

Kultūrinė vertė – archeologinė, antropologinė, etnologinė, mitologinė, memorialinė, religinė, architektūrinė, techninė ir technologinė, urbanistinė ar kitokia istorinė, meninė arba mokslinė vertė ir reikšmė.

Nekilnojamojo kultūros paveldo apskaita – inventorizavimas, konkrečių nekilnojamųjų kultūros vertybių išaiškinimas ir registravimas.

Paveldosaugos reikalavimai – saugomo objekto ar vietovės valdymo, naudojimo, disponavimo jais sąlygos, teritorijos ir apsaugos zonos žemės ir kitos specialiosios naudojimo sąlygos, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytos vertingosioms savybėms apsaugoti.

Pradinė apsauga – nustatyti į Kultūros vertybių registrą įrašyti, bet saugomais nepaskelbtų kultūros paveldo objektų ir statybos ar kitokių darbų metu naujai aptiktų nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos reikalavimai.

Apsaugos reglamentas – dokumentas, kuriuo nustatomi konkretaus nekilnojamojo kultūros paveldo objekto, jo teritorijos, apsaugos zonos ar tokių objektų tipo paveldosaugos reikalavimai.

Laikinasis apsaugos reglamentas (specialieji paveldosaugos reikalavimai) – dokumentas, kuriuo pagal Statybos įstatymą nustatomi konkrečios nekilnojamosios kultūros vertybės, jos teritorijos, konkretaus kultūros paveldo statinio arba nekilnojamosios kultūros vertybės teritorijoje ar apsaugos zonoje esančio statinio specialieji paveldosaugos reikalavimai.

Vertingoji savybė – kultūros paveldo objekto, vietovės, jų dalies ar elemento bruožas, vertingas etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu.

Stebėsena (monitoringas) – kultūros paveldo objektų, vietovių periodinis būklės ir jos kitimo stebėjimas, fiksavimas, vertingąsias savybes naikinančių ar žalojančių poveikių vertinimas, apibendrinimas ir prognozavimas.

Priežiūra – valdytojų nuolat vykdomi kultūros paveldo objekto vertingųjų savybių nekeičiantys darbai, kuriems nereikalingas už šio objekto apsaugą atsakingos institucijos sutikimas.

Taikomieji moksliniai tyrimai – eksperimentiniai ir (arba) teoriniai pažinimo darbai, pirmiausia skiriami specifiniams praktiniams tikslams pasiekti arba uždaviniams spręsti.

Tvarkyba – nekilnojamajam kultūros paveldui išsaugoti atliekami darbai: taikomasis tyrimas, remontas, avarijos grėsmės pašalinimas, konservavimas, restauravimas, šių darbų planavimas ir projektavimas.

Kompensacija – piniginė išmoka, išmokama privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų valdytojams, kuria atlyginamos tvarkybos darbų, atliktų pagal specialias technologijas, užtikrinančias autentiškumo išsaugojimą, bei nustatytus paveldosaugos reikalavimus, šių darbų projektų parengimo ir tyrimų (taikomųjų) išlaidos.

SANTRAUKA

Pagrindinė valstybės misija siekiant išsaugoti kultūrinį paveldą – saugoti ir perduoti jį ateities kartoms kaip tautos savasties išlikimo garantą, kraštovaizdžio sudėtinę dalį bei šalies įvaizdžio formavimo priemonę, sudarant sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis. Dvarų paveldas – viena iš seniausių ir ryškiausių kultūros paveldo dalių, turinti įvairiausių sudėtinę kultūrinę (architektūrinę, istorinę, urbanistinę ir kitokią) vertę.

Audito tikslas – įvertinti, ar efektyviai organizuojamas dvarų paveldo išsaugojimas.

Audito subjektai – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ir Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos.

Audito metu nagrinėjome:

- ar tinkamai organizuojamas dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimas;
- ar tinkamai saugomas dvarų nekilnojamasis kultūros paveldas.

Audituojamas 2005–2013 m. laikotarpis. Analizuojant tendencijas ir pokyčius buvo naudojami ir ankstesnių metų duomenys.

Kultūros vertybių registre 2012-12-31 buvo įrašyti 554 dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, iš kurių 135 – paskelbti saugomais (kultūros paminklai ir valstybės saugomi).

Audito procedūras atlikome:

- Kultūros ministerijoje;
- Kultūros paveldo departamente prie Kultūros ministerijos ir jo septyniuose (iš dešimties) teritoriniuose padaliniuose – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Utenos, Telšių;
- 129-iose dvaruose: 23-juose kultūros paminkluose, 79-iose valstybės saugomuose ir 27-iose įrašytuose į registrą („registriniuose“).

Atlikę audito procedūras nustatėme, kad nesilaikant teisės aktų nuostatų buvo išduoti leidimai vykdyti statybos ir tvarkybos darbus. Kultūros paveldo departamentas apie tai buvo informuotas raštu.

Įvertinę surinktus įrodymus, pateikiame valstybinio audito išvadas ir rekomendacijas. Rekomendacijų įgyvendinimo planas pateikiamas 4 priede.

IŠVADOS

1. Kultūros paveldo objekto statusas ir nustatyti apsaugos tikslai dabartiniame Kultūros vertybių registre ne visada parodo ir atitinka jo tikrąją kultūrinę vertę, nes buvo perkelti į Kultūros vertybių registrą, neatlikus jų vertinimo; moksliniai tyrimai atlikti ir vertingosios savybės nustatytos mažiai daliai nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų, todėl kultūros vertybių apskaita yra netiksli ir neinformatyvi (1.1.1 skirsnis).
2. Ne visi nekilnojamųjų kultūros vertybių objektai yra užregistruoti Nekilnojamojo turto registre, taip pat neužregistruoti visi juridiniai faktai, susiję su nekilnojamojo kultūros paveldo

- objektų apsauga, todėl valdytojai gali nežinoti su apsauga susijusių faktų ir užtikrinti, kad objektai būtų tinkamai saugomi (1.1.2 skirsnis).
3. Teisinė apsauga taikoma daliai paveldosauginiu požiūriu abejotinos vertės, sunykusių kultūros paveldo objektų, įrašytų į Kultūros vertybių registrą, todėl vykdoma jų stebėseną, naudojami materialiniai ir žmogiškieji ištekliai, kuriuos galima būtų skirti vertingų objektų apžiūrai (1.1.1 skirsnis).
 4. Dvarų nekilnojamas kultūros paveldas finansuojamas neturint aiškių prioritetų, lėšos dažniausiai skiriamos dvarų avaringos būklės pašalinimo ir būtinoms tvarkybos darbams. Toliau neskiriant finansavimo netvarkomi dvarai nyksta (1.2 poskyris).
 5. Išlaidų už tvarkybos darbus kompensavimo mechanizmas valdytojams nepatrauklus, nėra pateiktos bendros informacijos apie galimybes gauti finansavimą tvarkybai iš kitų valstybinių institucijų ir kitą pagalbą, todėl yra mažai valdytojų, norinčių pasinaudoti kompensacijomis, nepakankamai skatinama tvarkyti kultūros vertybes (1.2 ir 1.3 poskyriai).
 6. Apie 74 proc. dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų teritorijos yra nevientisos ir turi kelis valdytojus, todėl pasitaiko atvejų kai dėl jų skirtingų interesų ir finansinės padėties sunku priimti bendrus sprendimus dėl tvarkybos darbų (1.3 poskyris).
 7. Neparengti 82 proc. į Kultūros vertybių registrą įrašytų dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsaugos dokumentai, kurie įvardija, ką ir kaip reikėtų išsaugoti. Pagal galiojančią tvarką vieni iš apsaugos dokumentų (apsaugos reglamentai) išduodami tik kultūros paveldo objektų valdytojams paprašius, o ne visiems kaip numatyta įstatyme, todėl nesukuriamos prielaidos tinkamai apsaugai (2.1 poskyris).
 8. Nereglamentuotas nekilnojamojo kultūros paveldo objektų būklės kaitos vertinimas, kartą per penkerius metus nepatikinami visi dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektai, būklės patikrinimo aktuose nepateikiama visa reikalinga informacija, ne visada kontroliuojama kaip laikomasi paveldosauginių reikalavimų, todėl negalima tinkamai atlikti kultūros paveldo objektų būklės ir jos kitimo vertinimo, laiku nustatyti pažeidimus ir imtis prevencinių priemonių (2.2 ir 2.3 poskyriai).

REKOMENDACIJOS

Kultūros ministerijai:

1. Siekiant užtikrinti dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tinkamą apskaitą ir išsaugojimą, numatyti prioritetus jiems nustatant vertingąsias savybes ir skiriant lėšas (1, 2, 3 ir 4 išvada).
2. Siekiant užtikrinti tinkamą nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugą, priežiūrą, naudojimą ir išvengti galimų jų praradimo atvejų:
 - 2.1. Pakeisti ir papildyti teisės aktus, reglamentuojančius apsaugos reglamentų išdavimą, nustatant, kad jie būtų išduoti visiems tokių vertybių valdytojams (7 ir 8 išvada).
 - 2.2. Tobulinti kompensavimo už atliktus tvarkybos darbus mechanizmą, kad jis taptų patrauklesnis kultūros paveldą tvarkantiems ir prižiūrintiems valdytojams (5 išvada).
 - 2.3. Parengti dokumentą, kuriame būtų numatyta, kaip vertinti kultūros paveldo objekto būklės pokytį, ir užtikrinti, kad būtų organizuoti mokymai stebėseną vykdančioms Kultūros paveldo departamento ir savivaldybių atsakingiems darbuotojams apie jo taikymą (8 išvada).

2.4. Numatyti priemonės, sudarančias sąlygas dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo valdytojams išsaugoti dvarų paveldo objektų teritorijos vientisumą (6 išvada).

Kultūros paveldo departamentui prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos:

1. Siekiant užtikrinti dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tinkamą apskaitą ir išsaugojimą, numčius terminus nustatyti objektų vertingąsias savybes, parengti apsaugos reglamentus ir išduoti juos valdytojams pirmenybę teikiant paskelbtiems saugomais objektams ir, patikslinus duomenis, su nekilnojamojo kultūros paveldo objektų apsauga susijusius juridinius faktus perduoti Nekilnojamojo turto registro tvarkytojui įregistruoti (1, 2 ir 7 išvada).
2. Siekiant rezultatyvesnės kultūros paveldo objektų stebėsenos, surinkti duomenis apie paveldosauginiu požiūriu abejotinos vertės, sunykusius dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo objektus, įrašytus į Kultūros vertybių registrą, ir pateikti juos Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taryboms sprendimams dėl teisinės apsaugos (3 išvada).